

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II · ANY 2021 · N.15 · ISSN 1699-793X
248 PÀGINES · BARCELONA

Editor:
Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:
Joan Roca i Albert

Secretaria de redacció:
Vanesa Triay

Consell de redacció:
Daniel Alcubierre
(MUHBA)
Reinald González
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Magí Miret (GC)
Carme Miró (ICUB)
Núria Miró (MUHBA)
Miquel Molist (UAB)
Emili Revilla (MUHBA)
Teresa Reyes (DiBa)
Queralt Solé (UB)

Avaluadors externs:
Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Bernat Martí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

**Altres avaluadors
2012-2021:**
Carmen Aranegui Gascó
Xurxo M. Ayán
José Beltrán Fortes
Gian Pietro Brogiolo
Francesc Burjachs
Claudio Capelli
Laura Castells
Lídia Colomines
Carlo Ebanista
Virginia García-Entero

Albert Garcia Espuche
Enrico Giannichedda
Ignacio Grau
Carmen Guiral Pelegrín
Sonia Gutiérrez Lloret
Alberto León Muñoz
Josep M. Macias
Assumpció Malgosa
Pedro Mateos Cruz
Josep M. Nolla
Lauro Olmo Enciso
Josep M. Palet
Antonio Pizzo
Juan Antonio Quirós
Paolo Ramagli
Santiago Riera Mora
Jacques Thiriot
Josep Maria Vila

Control gràfic:
Emili Revilla

Disseny gràfic:
PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:
M. Dolors Magallón
El taller interactivo, S.L.

Imatges de la coberta:
Daniel Alcubierre-
MUHBA

Imatges contracoberta:
Global Mediterrània

ISSN
1699-793X

Dipòsit legal
B-9715-2005

© dels textos els autors
© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**
Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA
I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE
BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II·ANY 2021·NÚM.15·ISSN 1699-793X
248 PÀGINES · BARCELONA

SUMARI
SUMARIO
SUMMARY
SOMMAIRE

9-12 QUARHIS I EL MUSEU COM A CENTRE DE CONEIXEMENT: CAP A UNA NOVA ETAPA

JOAN ROCA I ALBERT

ARQUEOLOGIA DEL CONFLICTE I CIUTADANIA

16-57 BARCELONA 1936-1939: SISTEMA DEFENSIU I CANVIS EN L'ARQUITECTURA D'UNA CIUTAT A LA REREGUARDA. UNA PROPOSTA D'ESTUDI DES DE L'ARQUEOLOGIA DEL CONFLICTE
JORDI RAMOS RUIZ

58-73 LA PETJADA DELS BOMBARDEIGS DE LA GUERRA CIVIL A LA CIUTAT DE BARCELONA: UNA PROPOSTA METODOLÒGICA
LAIA GALLEGU-VILA

74-79 ANNEX 1: ACCIÓ DEFENSA PASSIVA: CREACIÓ CONTEMPORÀNIA, EDUCACIÓ I ARQUEOLOGIA
NÚRIA AIDELMAN FELDMAN | LAIA COLELL APARICIO | CARLES GINER I CAMPRUBÍ

NOTES I ESTUDIS

82-103 LES PRIMERES SOCIETATS AGRÍCOLES A L'ÀREA DE SANT ANDREU I LA SAGRERA (BARCELONA): UNA VISIÓ DE CONJUNT
SERGIO ARROYO BORRAZ | ESTÍBALIZ MONGUILÓ CORTÉS | ISABEL PEREIRA HERNÁNDEZ | ANNA BACH GÓMEZ | MIQUEL MOLIST MONTAÑA

104-127 LA VIL·LA DEL PONT DEL TREBALL DIGNE ENTRE ELS SEGLES IV I VI. UN INDICADOR DEL CANVIS SOCIOECONÒMICS A BARCELONA ENTRE EL BAIX IMPERI I LA TARDOANTIGUITAT
DANIEL ALCUBIERRE GÓMEZ | JORDI ARDIACA RODRÍGUEZ | PERE LLUÍS ARTIGUES I CONESA | ANTONI RIGO JOVELLS

128-147 OS I METALL A LA NECRÒPOLIS ISLÀMICA DEL BORN, ESTUDI ANTROPOLÒGIC I ACTUACIONS DE CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ
NÚRIA ARMENTANO OLLER | IGNASI GALTÉS VICENTE | LÍDIA FONT PAGÈS | ANNA LÁZARO LUCAS | CARMÉ MIRÓ I ALAIX

148-159 LES RESTES D'AUS RECUPERADES A LA CASA CORRALES (EL BORN). REFLEXIONS AL VOLTANT DEL CONSUM D'AVIRAM A BARCELONA ENTRE ELS SEGLES XIV I XVIII
LLUÍS LLOVERAS ROCA | ANTONI FERNÁNDEZ ESPINOSA | LLUÍS GARCIA PETIT | SANTIAGO RIERA MORA | CARMÉ MIRÓ I ALAIX | JORDI NADAL LORENZO

160-191 APROXIMACIÓ ALS MATERIALS ARQUEOLÒGICS DE LA FASE FINAL DEL REC COMTAL AL SEU PAS PER L'ANTIC MERCAT DEL BORN
JOSEFA HUERTAS ARROYO | NÚRIA MIRÓ I ALAIX | TONI FERNÁNDEZ ESPINOSA

NOTICIARI

194-196 PROJECTE PREHISTÒRIA AL PLA DE BARCELONA

197-200 PALEOPAISATGE I PALEOAMBIENT A BARCELONA: EL PROJECTE PALEOBÀRCINO-I (2016-2020)

201 RECURSOS FAUNÍSTICS A LA BARCELONA IMPERIAL, TARDOANTIGA I MEDIEVAL. IMPLICACIONS ECONÒMIQUES I SOCIALS.

202-205 ARQUEOBORN, EL PROJECTE DE RECERCA ARQUEOLÒGICA D'EL BORN-CMM

206-207 NOVES APORTACIONS AL CONEIXEMENT DE LES MAJÒLIQUES DE POSSIBLE ORIGEN VALENCIÀ LOCALITZADES A LA CIUTAT DE BARCELONA

208-209 LA CIRCULACIÓ CERÀMICA A BARCELONA I EL SEU TERRITORI ADJACENT AL VOLTANT DELS SEGLES XV I XVII A TRAVÉS DEL SEU ESTUDI ARQUEOMÈTRIC

210-212 ARQUEOLOGIA I CIUTADANIA. EL PROTOCOL D'ACCÉS ALS REFUGIS ANTIAERIS DE BARCELONA

213 "EDIFICIS FERITS", UNA EINA QUE BUSCA LA PRESERVACIÓ DE LA MEMÒRIA AMB LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA

215-218 BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA

219-226 TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTESIS

227-234 ENGLISH TEXT. SUMMARY

235-242 TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ

243-247 NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

NOTICIARI

PRESENTACIÓ DEL PROJECTE ARQUEOBORN

El conjunt arqueològic d'El Born-CCM, és la gènesi de l'actual equipament, des de la seva descoberta l'any 2002 i la posterior catalogació com a BCIN, segons la resolució CLT 1527/19-05-2003, les restes arqueològiques han estat protegides, restaurades i actualment visitades per milers de persones. El Born-CCM neix arran de la magnitud de les restes arqueològiques conservades al subsol, fet que va fer canviar el projecte de Biblioteca Provincial, pel que ara existeix, un centre de cultura i memòria. L'estat de conservació de les restes fa possible la seva preservació i activació patrimonial, cosa que no va ser possible amb les restes excavades l'any 1990 a la plaça Comercial. Per les seves característiques el jaciment d'El Born és un dels més destacables d'Europa, d'època medieval i moderna, i un cas força excepcional dins de l'arqueologia urbana.

La seva rellevància, però, no s'ha traduït en un coneixement exhaustiu del jaciment ni dels seus testimonis materials, tampoc en una difusió del conjunt arqueològic a nivell internacional. Per la qual cosa, vàrem creure que un dels reptes d'El Born era planificar un bon programa de recerca amb un equip multidisciplinari, buscar i crear camins per divulgar els resultats de les investigacions i participar en congressos i jornades d'època medieval i moderna. Per aquest motiu, l'any 2015 neix el programa ArqueoBorn, amb la finalitat de impulsar i difondre la recerca, des del departament de continguts històrics d'El Born-CCM.

Tot i que la base de partida i principal objectiu de recerca, sempre és la ciutat del 1700, es va voler obrir el fil cronològic d'aquests estudis a les fases anteriors de la ciutat (segles XIV-XVIII), així com a les necròpolis de ritual islàmic i d'època tardoantiga que resten al subsol.

OBJECTIUS I REPTES

L'objectiu principal del projecte ArqueoBorn, és el de potenciar el conjunt arqueològic, donar continuïtat a l'estudi i la recerca de les restes excavades i dels testimonis materials, així com el d'aprofundir en el coneixement d'aquelles parts no esgotades.

El repte més important és fer d'El Born un centre de referència internacional d'excel·lència per a l'estudi de l'arqueologia d'època medieval i moderna. Existeix la voluntat de que les col·leccions de material arqueològic d'El Born, principalment tot el material ceràmic, esdevinguin la base dels estudis de cultura material, per a tots els professionals de l'arqueologia que treballin a Barcelona, a fi de poder concretar les cronologies de les diferents fases i l'evolució històrica de les seves respectives intervencions, principalment d'època medieval i moderna, on El Born es pot assenyalar com fòssil director de la recerca.

Per arribar a assolir aquests objectius principals es varen plantejar quatre objectius específics:

- 1. Recerca:** El Born no és un jaciment esgotat, ni en superfície, ni en profunditat, ni en investigació. Són diversos els temes d'investigació que sorgeixen arran de les intervencions arqueològiques i de l'estudi del seu material. Es va plantejar des de l'inici una investigació transversal amb un equip interdisciplinari.
- 2. Divulgació:** La recerca sempre ha d'anar acompanyada de la divulgació dels resultats. Totes les recerques realitzades des d'El Born s'intenten difondre per diferents vies: participació en congressos, jornades de portes obertes, visites específiques, resultats de les excavacions, publicacions i aplicacions.
- 3. Internacionalització:** Voldríem potenciar el treball en xarxa amb centres

afins, com conjunts arqueològics i espais de memòria del mateix moment cronològic, o que tractin els temes presents a El Born, que són variats i complementaris.

- 4. Participació:** Una forma d'apropar la feina de l'arqueòleg és donant a conèixer com es treballa, els objectius que tenim i com arribem a les conclusions que les podem explicar. Busquem la participació dels veïns i veïnes del barri en diferents activitats, i especialment del públic escolar, per tal que coneguin la tasca de l'arqueòleg, i com treballem a un gran conjunt arqueològic com és El Born-CCM.

PROJECTES

Totes les accions dutes a terme en el marc de l'ArqueoBorn, les podem agrupar en quatre subgrups segons la seva tipologia, i també es poden classificar entre els projectes interns, impulsats des del centre, que poden ser amb col·laboració o no amb d'altres entitats, i els projectes externs en els quals ens hem sumat.

Pel que fa a la tipologia d'accions podem parlar d'excavació i lectura d'estructures, de totes les tasques de conservació-restauració, bàsiques per a mantenir les restes arqueològiques, dels projectes de recerca i de difusió. Aquests quatre punts, no són projectes separats, al contrari, uns són subsidiaris dels altres, ja que sovint, són fases diferents del mateix procés, com ja hem assenyalat.

En relació a les intervencions arqueològiques, des de l'any 2016 s'han reprès les excavacions al conjunt, en el marc de campanyes d'estiu amb estudiants de grau d'arqueologia, primer de la Universitat de Barcelona (UB), i el 2019, darrer any, també amb estudiants de grau d'arqueologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Aquestes intervencions formaven part de les pràctiques dels alumnes, i les planifiquem com un

*Servei d'Arqueologia de Barcelona.

camp d'aprenentatge de l'arqueologia urbana preventiva i tot el què comporta, tant d'excavació pròpiament dita, com de les diferents anàlisis i estudis associats. L'any 2020, arran de la pandèmia per la Covid-19, la intervenció es va fer només amb arqueòlegs professionals.

A l'hora d'intervenir en qualsevol indret del conjunt, són diverses les coses a tenir en compte. D'una banda, excavem per tal d'avançar en el coneixement de les diferents cases i de la trama urbana, quan existeixen dubtes en la recerca, que l'excavació pot arribar a resoldre. Però un altre fet a tenir en compte, i no menys important que el primer, és que s'intervé per a solucionar problemes de conservació, especialment pel que fa a les humitats presents en diferents zones del jaciment, especialment a l'entorn del Rec Comtal. Fins ara s'ha excavat al Rec Comtal i a les cases Corrales i Santmartí (fig. 1).

Les tasques de conservació són diàries i constants al conjunt arqueològic. Tan

a nivell de conservació de les restes immobles com de l'exposició permanent. Seguir amb aquestes feines és l'objectiu principal del programa, ja que la conservació és un tema cabdal per la preservació del conjunt. El treball en equip de conservadors i arqueòlegs és fonamental per avançar en el coneixement i salvaguarda de les restes. Així mateix, des del departament de conservació s'han impulsat diferents projectes de recerca, dels quals destaquem l'estudi dels nivells freàtics documentats al subsol del conjunt arqueològic, hereus del pas del Rec Comtal per aquest indret. Pel que fa als projectes de recerca pròpiament dits, diferenciarem els que s'han endegat directament des del Centre, dels que són projectes liderats per altres institucions i que des d'El Born ens hi hem adherit per avançar en el coneixement del jaciment.

Un dels programes que s'han impulsat, que ja s'havia iniciat abans de la creació de l'ArqueoBorn, i que és bàsic per a la

Figura 1

Vista de les diverses estructures documentades a la casa Santmartí. [Fotografia: Cèlia Atset]

seva transversalitat, és l'estudi dels materials arqueològics d'El Born, en especial el material ceràmic. Les col·leccions ceràmiques han d'esdevenir la base per a tots els professionals de l'arqueologia que treballin a Barcelona, a fi de poder concretar les cronologies de les diferents fases i l'evolució històrica de les diverses intervencions, així com també de la majoria del material arqueològic recuperat. Aquesta recerca sobre els materials arqueològics està liderada per Núria Miró del MUHBA.

S'ha començat a dur a terme una recerca minuciosa de part dels materials ceràmics ubicant-los en l'espai de l'indret del conjunt arqueològic on varen ser recuperats, aprofundint en els estudis detallats de les tipologies, les formes, els

usos i les decoracions, tan d'orles com de motius centrals. La idea és que, arran de fer aquesta seriació tipològica es podran afinar les cronologies dels diferents conjunts, que ens aportarien un avançament en la pràctica i documentació arqueològica, esdevenint un manual de referència per a la classificació d'aquest tipus de materials ceràmics a Barcelona. Actualment no es disposen de tipologies de les produccions ceràmiques d'època moderna, i la catalogació encara es basa en seriacions i publicacions que, en la seva majoria, provenen del camp de la Història de l'Art i del món del col·leccionisme, especialment pel que fa a la ceràmica decorada. Per això, cal crear aquest nou corpus des del punt de vista de l'arqueologia. És en aquest sentit la idiosincràsia d'El Born és molt bona, donat que ens marca una cronologia tancada en un moment concret com és el 1718, sinó que estem davant d'una gran oportunitat per establir una seriació cronotipològica basada en les dades estratigràfiques, comparant-les amb les aportacions dels conjunts numismàtics, de les pipes de caolí, i de les dades documentals que ha generat la intervenció. En aquest sentit, podem veure l'evolució de les vaixelles i estris ceràmics emprats a les cases, botigues, tallers i hostals. S'està avançant en un corpus de dibuixos de totes les formes i variants documentades, així com de les decoracions, fotografiant les peces singulars i els diferents motius decoratius. Així mateix s'han fet i es volen seguir fent, anàlisis arqueomètriques de les pastes de la ceràmica, a fi de poder determinar amb seriositat procedències i tallers. Actualment s'ha començat a treballar dos grans grups, d'una banda la ceràmica Blava catalana (finals dels segles XVI-XVIII), i els grans contenidors de la ceràmica comuna. Pel que fa al primer grup, es tracta de fer una seriació d'aquest tipus ceràmic, a partir del con-

text estratigràfic, determinant les formes i decoracions conegudes i donant-ne a conèixer de noves, si es dona el cas. Definint les diferents cronologies, s'està analitzant detalladament les formes, des de l'inici de la producció fins al final, com evolucionen les formes conegudes i quan n'apareixen de noves. Determinar les diferents sèries presents a El Born. I, un punt primordial, és l'estudi de totes les decoracions, i en especial, donat els materials recuperats al jaciment, estudiar les ceràmiques fetes per encàrrec. La quantitat de noms i símbols que hi apareixen i que es poden identificar amb personatges i institucions de Barcelona. No es pot oblidar detectar les diferents influències, tan formals com decoratives que reben aquestes ceràmiques. Un tret bàsic és definir per a què servia cada un dels atuells, així mateix com les seves possibles modificacions per a ser reutilitzats. L'anàlisi de les àrees de descoberta dins del jaciment ens permetrà complementar la informació que tenim per la documentació escrita, i ajudar a determinar quines cases tenien més poder econòmic i si es troben en àrees artesanals o en tabernes i adrogueries. La ceràmica comuna sovint és menystinguda i dona una informació cabdal per a reconstruir la vida quotidiana dels habitants del Born, a més ajuda a identificar diferents tipus de feines relacionades amb diferents gremis de la ciutat. S'ha començat a treballar el grup dels grans contenidors. És important definir les diverses formes i els tipus de pasta i l'acabat final de les diferents tipologies documentades. Un altre dels projectes endegats, i del qual s'ha publicat una part en aquest mateix volum¹, és l'estudi de la necròpolis musulmana de l'entorn del Born. L'objectiu és poder disposar d'un estudi el més aprofundit possible de la necròpolis de ritus islàmic, localitzada a la intervenció de la plaça Comercial, fins

ara la única localitzada a Barcelona. S'ha dut a terme l'estudi de les restes òssies per part de l'antropòloga, la Dra. Núria Armentano, s'han fet anàlisis de carboni 14 per datar les mostres, i anàlisis d'ADN per part de la Dra. Assumpció Malgosa de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), per veure els ancestres. Voldríem emmarcar aquesta investigació, en una recerca més amplia sobre l'esclavisme a Barcelona, en època medieval i moderna, ja que, sembla ser, que part dels individus enterrats amb el ritual islàmic, podria tractar-se d'esclaus, un conserva encara els grillons de ferro, i d'altres presenten alteracions als ossos que corresponen amb feines dures i mecàniques, tot i que, això és una hipòtesi que cal confirmar, n'hi ha d'altres. Així mateix, en el marc d'aquest projecte, s'ha dut a terme la restauració dels grillons de ferro i de les restes òssies, per part del laboratori de Conservació–Restauració del MUHBA, sota la direcció de Lídia Font. Un altre tema que estem estudiant és la presència de l'aigua al Born. Aquest projecte de recerca consta de dues parts clarament definides. D'una banda l'estudi de totes les restes que tinguin a veure amb l'aigua, tant aigua neta com aigua bruta, sense oblidar el Rec Comtal. D'altra banda, l'estudi del nivell freàtic, hereu del Rec, que encara tenim pel subsol del jaciment i que provoca algunes de les humitats que es poden observar a les restes arquitectòniques. Ja fa sis anys que s'han recollit dades dels fluxos de l'aigua, ara volem fer un pas més, poder fer un model predictiu de la humitat que també ens permeti fer un model predictiu d'aquest curs d'aigua a l'antiguitat. Passem de l'aigua al vi. S'ha iniciat l'estudi dels processos productius i dels espais destinats a l'elaboració de vi i oli d'època antiga i medieval en el marc del Born i de Barcelona. Aquest estudi està coordinat per la Dra. Yolanda Peña Cervantes, de la Universidad Nacional

1. Armentano, N.; Galtés, V.; Font, L.; Lázaro, A.; Miró, C. "Os i metall a la necròpolis islàmica del Born, estudi antropològic i actuacions de conservació-restauració".

de Educació a Distància (UNED) de Madrid, i les anàlisis les ha dut a terme la Dra. Alesandra Pecci de la Universitat de Barcelona (UB).

Al conjunt arqueològic d'El Born es conserven cases que sabem pertanyien a pescadors, així mateix, s'han recuperat alguns estris de pesca, però ha estat arran de la descoberta de diverses restes d'ictiofauna al sediment arqueològic, que s'ha vist la importància que tenia el peix i el món de la pesca. Per la qual cosa s'ha iniciat una nova recerca dividida en dos grans apartats, d'una banda l'estudi de la documentació en relació al tipus de peix i la seva comercialització a la Barcelona medieval i moderna, dut a terme pel Mikel Soberon, i l'estudi de les restes d'ictiofauna sota la direcció de Jordi Nadal de la UB, i especialistes de la Universidad Autónoma de Madrid (UAM).

Del darrer projecte propi que volem parlar en el marc de l'ArqueoBorn és la realització d'un sistema de registre de totes les intervencions de conservació i restauració al conjunt arqueològic, en el marc d'un sistema d'informació geogràfica. L'objectiu principal d'aquest projecte és poder comptar amb una eina que faci les funcions d'emmagatzematge de tota la documentació generada al llarg de més de vint anys d'intervencions, i què, gràcies a un sistema SIG, permeti interrelacionar tota mena de dades, alfanumèriques i gràfiques per tal de dur a terme la difusió pública dels treballs de conservació i recerca associada a aquest conjunt arqueològic. Sens dubte, podem afirmar que aquesta base de dades és una plataforma d'arxiu, recerca i difusió del patrimoni arqueològic d'El Born-CCM. Conformant un directori sistematitzat de dades descriptives i intervencions efectuades, i podent extreure informacions relacionades i coneixement sobre la realitat d'aquest espai i a seva contextualització històrica. Amb la voluntat del tre-

ball en xarxa, i unificació de criteris, es va creure adient aplicar la metodologia de la carta arqueològica de Barcelona, al Born-CCM (www.cartaarqueologica.bcn.cat), en funcionament ja fa deu anys, i en obert des de l'any 2013. En aquests moments estem treballant en la fase de presentació i obertura a tot el públic de la base de dades.

Pel que fa als projectes en col·laboració, en volem destacar dos per la seva singularitat. D'una banda el projecte Paleo-Bàrcino, dirigit pel Dr. Santiago Riera Mora, de la UB², i el Pla Director del Rec Comtal, projecte transversal de l'Ajuntament de Barcelona.

Pel que fa al primer, és un projecte ampli de recerca que té per objectiu analitzar l'evolució paleopaisatgística de la plana de Barcelona durant l'Holocè. Coordinat des del Seminari d'Estudis i Recerques Prehistòriques de la UB, el projecte és producte de la col·laboració i participació del Servei d'Arqueologia de Barcelona i està finançat pel Ministeri Espanyol de Recerca i Innovació (MICINN, HAR2016-77981). Projecte de reconstrucció paleoambiental del pla de Barcelona que es realitza en col·laboració amb el Servei d'Arqueologia de Barcelona. Té un caràcter marcadament interdisciplinari, incorporant geòlegs, biòlegs, historiadors, palinòlegs, diatomistes, arqueòlegs, urbanistes, etc. El projecte aporta coneixement de les interaccions socioambientals del passat, una problemàtica present a nivell internacional. Aquesta temàtica contribuirà a generar previsions més realistes dels impactes que el canvi climàtic actual pot tenir en el medi litoral i en les comunitats humanes que l'ocupen. Així mateix, aquestes previsions han de contribuir a generar eines que permetin minimitzar aquests efectes. El coneixement de les tendències climàtiques i hídriques ha de servir per preveure futures manques de disponibilitat d'aigua causades pel canvi

climàtic. El conjunt arqueològic d'El Born-CCM, ha estat un indret bàsic per a dur a terme aquesta recerca.

Pel que fa al Pla Director del Rec Comtal és un projecte liderat des de l'Institut de Cultura a través del Servei d'Arqueologia i el departament d'Ecologia Urbana de l'Ajuntament de Barcelona. L'objectiu principal d'aquest projecte, és fer visible el que és invisible i visible del Rec, i donar-lo a conèixer al llarg del seu recorregut, explicant la seva història i les diferents funcions que ha desenvolupat al llarg del temps, així com pensar en el futur i com s'hi haurà d'actuar a partir d'ara. El Born és un dels pocs indrets on el Rec Comtal està catalogat, i amb la catalogació màxima BCIN, per la qual cosa, en el document del Pla Director es recomana que al Born s'ubiqui un dels centres d'interpretació d'aquesta infraestructura hidràulica, explicant principalment el Rec urbà i les seves funcions, així com la seva funció final d'abocador, amb tot el que això implica.

2. Riera, S.; Miró, C. "Paleopaisatge i paleoambient a Barcelona: el projecte PaleoBàrcino-I (2016-2020)".

MU·HBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

**MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA (MUHBA)**

Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
museuhistoria@bcn.cat
barcelona.cat/museuhistoria

Ajuntament
de Barcelona

